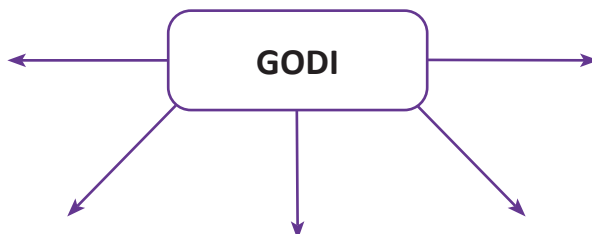

Mūža godu tradīciju nozīmes izpratne senāk un tagad

1. uzdevums

Veido domu karti!

Uzraksti, kādas asociācijas tev rada jēdziens “godi”!

Ja nepieciešams, izmanto dotos avotus:

- Krustabas Kokneses pilsdrupās. 2014. g. 25. aug.
- Tiešsaitē: http://koknese.lv/jaunumi/krustabas_kokneses_pilsdrupas?a=print
- Krustabas. 2010. g. 22. okt. Tiešsaitē: <https://eliesma.lv/krustabas>
- Kā svinēt kāzas jeb vedības pēc senlatviešu tradīcijām. 2016. g. 20. jūn. Tiešsaitē: [https://www.ligavam.com/ka-svinet-vedibas-pec-senlatviesu-tradicijam/!](https://www.ligavam.com/ka-svinet-vedibas-pec-senlatviesu-tradicijam/)

Pēc skolotāja norādījumiem tu vari izmantot arī citus avotus.

2. uzdevums

Atbildi uz jautājumiem!

Papildini savas atbildes temata apguves beigās!

Jautājums	Atbilde temata apguves sākumā	Atbilde temata apguves beigās
Kādus latviešu mūža godus tu zini?		
Kādos gados tu esi piedalījies?		
Kādas darbības tu ievēroji gados, kuros tu piedalījies? Vai šīs darbības bija saistītas ar tautas tradīcijām? Pamato, kāpēc!		

3. uzdevums

Kuri ir 3 nozīmīgākie cilvēka mūža notikumi jeb godi?

Pabeidz ierakstus!

bērna dzimšana,
kristīšana jeb

jeb vedības

jeb bedības

4. uzdevums

Izlasi tautasdziesmas!

Atrodi katrā tautasdziesmā, kādi agrāk bija minēto mūža godu:

- rituāli;
- tradīcijas;
- nozīme;
- ticējumi!

Ieraksti attiecīgajā ailē tautasdziesmas numuru!

Nesaprotamu vārdu vai vecvārdu skaidrojumu meklē Ineses Rubertes grāmatā “Vārdu klētiņa: ilustrēta folkloras vārdnīca skolai”, Zvaigzne ABC, 1997!

Tu vari izmantot arī interneta vārdnīcu tiešsaistē: www.tezaurs.lv.

Rituāls – svinīgu tradīciju kopums.

Noskaidro, kāpēc pie katras tautasdziesmas rakstīts LD un numurs!

Krustabas		Vedības		Bedības	
LD nr.	Kas tautasdziesmā liecina par šiem godiem?	LD nr.	Kas tautasdziesmā liecina par šiem godiem?	LD nr.	Kas tautasdziesmā liecina par šiem godiem?

Vārdnīca

Pūrs – īpašums, ko vecāki dod, meitai precoties.

Brāji raud pūra – brāji sūdzas; brājiem žēl, ka māsa no vecākiem saņem pārāk lielu īpašuma daļu.

Turēt – paturēt īpašumā, neatdot.

Tēva zeme – tēvam piederošā zeme, arī dzimtā puse, dzimtene.

Eima – Ejam! Iesim!

Kūmas – krustvecāki.

Padancot – dejot.

Šī saule, šī zeme – šī pasaule.

Viņa saule – aizsaule, mirušo valstība.

Tecēt kājām – staigāt ar kājām.

Padzīvot viesiem – uzturēties neilgu laiku kā viesim, ciemiņam.

Mūžs – dzīve.

Visam mūžiņam – uz visiem laikiem, mūžīgi.

Kukulītis – maizes mīklas veidojums garenā vai apaļā formā, maizes klaips.

Velis – mitoloģijā: mirušā cilvēka dvēsele vai gars, kas dzīvo aizsaulē.

Vadīt veļos – atvadīties no mirušā cilvēka, rīkot bēres.

Mielot – dot ēst un dzert, cienāt.

Vārtu vērumiņš – vārtu atvēršana, sagaidīšana.

Lasīti ļautiņi – rūpīgi izvēlēti cilvēki.

Ņemt kūmās – izvēlēties krustvecākus.

Sauja – plauksta ar kopā sakļautiem, mazliet saliektiem pirkstiem, lai varētu kaut ko turēt.

Nest uguni sauļā – pārnestā nozīmē: būt ļoti izturīgam, stipram.

let tautiņās – precēties, aiziet dzīvot vīra ģimenē.

Dzīvot gudri – dzīvot apdomīgi, prātīgi, ievērojot noteikumus.

Aizgājuse – aizgājusi.

Salmu jumti – jumti ar salmu segumu. Salmi ir sausi labības augu stiebri.

Celt augstu – turēt rokās, ceļot augstu virs galvas.

Brūvēt alu – gatavot alu.

Brandavīns – stiprs alkoholiskais dzēriens, degvīns, šnabis.

Dzert kāzas – svinēt kāzas.

Rakt – apglabāt, apbedīt, rīkot bēres.

Priekš pusdienas – pirms pusdienlaika, no rīta.

Veļu bērni – mitoloģijā: mirušo cilvēku dvēseles, kas sagaida mirušo pie kapsētas un pavada uz aizsauli.

Veļu vārti – kapsētas vārti, mitoloģijā: vārti jeb ieeja aizsaulē.

Ar sauli – spīdot saulei vai arī saules kustības virzienā.

Pret sauli – pretēji saules kustības virzienam.

Dīdīt pādi – krustības rituālā ritmiski dejot, rokās šūpojot bērnu.

<p>Brāji mana pūra* raud, Saka lielu aizvedam. Turiet*, brāji, pūru manu, Es turēšu tēva zemi*. LD 16581</p>	<p>Eima*, kūmas, padancot* Istabīnas vidiņā: Lai tas mūsu krusta bērns Drīz tecēja* kājiņām. LD 1405</p>	<p>Šai saulē, šai zemē* Viesiem* vien padzīvoju; Viņa saule*, viņa zeme*, Tā visam mūžiņam*. LD 27760</p>
<p>Brājiem žēl, ka māsa precoties saņem no vecākiem lielu pūru – segas, mēbeles vai citas ģimenes dzīvē nepieciešamas lietas, varbūt govīs vai citus lopus. Māsa atbild, ka brāji var nedot jeb paturēt viņas pūru. Taču tādā gadījumā mātai pienākas daļa no tēva zemes dzimtajā pusē.</p>	<p>Kūmām jeb krustmātei ar krusttēvu jāiet dejojot istabas vidū. Pārējie godu viesi stāv aplī ap viņiem. Krustvecāki dejoj, lai kristāmais bērniņš drīz iemācītos staigāt.</p>	<p>Cilvēka mūžs ir ļoti īss. Šajā pasaulē un šajā zemē cilvēks ir tikai viesis. Pēc nāves cilvēks nonāk aizsaulē, citā zemē. Tur viņš pavadīs ļoti ilgu laiku. Tur mūžs būs garš. Īstā cilvēka dzīve ir aizsaulē jeb tai saulē.</p>

<p>Cep, māmiņa, kukulīti*, Veļos mani vadīdama*, Ko mielošu* veļu bērņus Par vārtiņu vērumiņu*. LD 27434</p>	<p>Lasītus ļautiņus* Kūmām ņēmu*, Kas var uguni Saujā nest*. LD 1304</p>	<p>Ej, māsiņa, tautiņās*, Dzīvo gudri* aizgājuse*; Ja tautām salmu* jumti, Necel augstu* uguntiņu. LD 17733</p>
<p>Kad cilvēks nomirst, palicēji cep maizi un liek maizes kukuli līdzī zārkā. Ar to mirušais varēs pacienāt agrāk mirušo tuvinieku garus, kas viņu sagaidīs aizsaulē un atvērs vārtus.</p>	<p>Kūmas jeb krustvecākus ir jāizvēlas ļoti rūpīgi. Ir jāveic atlase. Jāņem tādi kūmas, kas ir stipri, veiksmīgi, izturīgi, spēj tikt galā ar grūtībām. Būt par kūmu ir liels gods. Kūmām ir jā rūpējas par bērnu.</p>	<p>Pēc apprecēšanās sieva iet dzīvot vīra ģimenē jeb tautiņās, citā novadā. Sieviete jaunajā ģimenē jābūt gudrai un apdomīgai, lai dzīve būtu laimīga. Viss labi jānovēro un jāizlemj, kā pareizi rīkoties. Piemēram, ja vīra mājās ir salmu jumti, tad nedrīkst degošu sveci vai uguns liesmu celt augstu pie jumta. Tā darot, var aizdegties māja. Tāpat ir jā rūpējas par attiecībām. Nevajag darīt vai teikt to, kas jaunajā dzīvesvietā var izraisīt strīdu. Strīdi un ugunsgrēki izceļas neuzmanības pēc.</p>

Literatūra. 8.5. Tradīcijas. Kā tradicionālās kultūras norises (latviešu godi) iegūst jaunu interpretāciju, iekļaujoties mūsdienu rituālos?

<p>Brūvē* alu, cep maizīti, Pirka kāzu brandaviņu*, Dziersim* kāzas trīs dieniņas, Dziedādami dancodami. LD 15978</p>	<p>Rokat* mani priekš pusdienas, Pēc pusdienas nerokat; Pēc pusdienas veļu bērni* Veļu vārtus* aizvēruši. LD 27527</p>	<p>Ar sauli*, pret sauli* Pādīti dīdu*: Lai mana pādīte Kā saule staigā. LD 1533</p>
<p>Kāzām gatavojoties, mājās paši gatavo alu un cep maizi. Stipro alkoholu pērk no tirgotāja. Kāzas svin 3 dienas. Kāzās ēd, dzer, dzied un dejo.</p>	<p>Mirušo cilvēku apglabā jeb apbedī kapos, izraktā bedrē. Pēc tam bedri aizber. Mironi jārok jeb jāapbedī priekšpusdienā. Pēc pusdienlaika mirušo gari vairs negaida atnācējus un aizver aizsaules vārtus.</p>	<p>Pādi jeb kristāmo bērnu dīda – nēsā un šūpo uz rokām, staigājot dejas ritmā. Krustabu rituālu veic no rīta vai pa dienu, kad spīd saule. Kūmas dejo pa apli gan saules kustības virzienā, gan pretēji saules kustības virzienam jeb pulksteņrādītāju virzienam. Saule dod siltumu un gaismu, saule vienmēr kustas. Pādi dancina, lai pāde būtu jauka un strādīga kā saule.</p>

5. uzdevums

Sagatavo 1 jautājumu vai vairākus jautājumus iespējamai tikšanās reizei ar latviešu folkloristiem, folkloras kopu dalībniekiem!

Centies noskaidrot folkloristu viedokli par:

- latviešu godu norisi;
- seno rituālu iezīmēm mūsdienu godos!

Jautājumi	Viedokļu pieraksts

6. uzdevums

Izveido dzirdēto viedokļu kopsavilkumu!

Fakti, piezīmes, plānojuma uzmetums	Viedokļu kopsavilkums (50–70 vārdi)

7. uzdevums

Palūdziet folkloras kopas dalībniekus nodziedāt kādu godu dziesmu!

Ieklausies dziesmā!

Mēģini saklausīt, kāds ir dziedātās dziesmas ritms!

Raksturo dziesmas ritmu!

Klausīšanās prasmes attīstīšanai tu vari izmantot arī interneta resursus. Piemēram, klausies krustabu dziesmas *YouTube* kanālā tiešsaistē: <https://www.youtube.com/watch?v=ojnD5jyQDO0>!

8. uzdevums

Ikviena tautasdziesma jeb daina ir sacerēta noteiktā ritmā. Tai ir savs pantmērs. Kā tu domā, kādēļ tautasdziesmas nav radītas prozas tekstā? Kāda nozīme ir ritmam?

9. uzdevums

Latviešu tautasdziesmas sacerētas noteiktos un stingros pantmēros. Pēti tautasdziesmu pantmērus – trohajs un daktils! Pārdomā pantmēra nozīmi!

Dzejoļa, arī tautasdziesmas ritmu veido **pantmērs**.

Pantmērs ir vienādu pēdu izkārtojums.

Pēda ir uzsvērtas zilbes (/) un 1 vai 2 neuzsvērtu (V) zilbju kopums.

95% no latviešu dainām ir sacerētas **trohajā**.

Tikai 5% no latviešu dainām ir sacerētas **daktilā**. Daktils pārsvarā ir dziedamajās tautasdziesmās un rotaļdziesmās.

Trohajs ir pantmērs ar divzilbju pēdu, kurā ir uzsvērtā pirmā zilbe.

Trohaju apzīmē **/V**.

/ ir uzsvērtā zilbe.

V ir neuzsvērtā zilbe.

Daktils ir pantmērs ar 3 zilbju pēdu, kurā ir uzsvērtā pirmā zilbe.

Trohaju apzīmē **/VV**.

/ ir uzsvērtā zilbe.

VV ir 2 neuzsvērtās zilbes.

10. uzdevums

Kāds ir šo tautasdziesmu pantmērs?

Atzīmē zilbes šajās tautasdziesmās ar atbilstošiem uzsvērtās un neuzsvērtās zilbes apzīmējumiem!

Vārdnīca

No debesu – no debesīm.

Nolaisties – virzīties uz leju.

Virve – savīta vai sapīta aukla, striķis.

Mīļā Māra – senlatviešu dievība, kas nosaka cilvēka dzīvi un svētību mājai.

Šūpulis – pakārta un šūpojama guļasvieta zīdaiņiem.

Māmuliņa – māte, māmiņa.

Klēpis - ieloks, kuru veido augšstilbi un ķermeņa vidusdaļa (cilvēkam sēdus stāvoklī)..

Ieva – koks vai krūms ar baltiem, ļoti smaržīgiem ziediem.

Plāniņš – plāns, grīda.

Sajāja tautiņas – atbrauca vai atjāja precinieki.

<p>No debesu* nolaidos Ar sudraba virvītēm* Mīļās Māras* šūpulī*, Māmuliņas klēpītī*.</p>	<p>Stādīju ieviņu Plāniņa* vidū. Uzauga ieviņai, Deviņi zari, Uz katra zariņa Deviņi ziedi. Sajāja tautiņas* Ziediņus rauti.</p>
<p>Cilvēks ierodas šajā pasaulē no debesīm un ar garīgo pasauli ir saistīts neredzamām saitēm. Uz zemes cilvēks dzīvo materiālajā jeb lietu pasaulē un ģimenē.</p>	<p>Meitene stāda ieviņu pagalma vidū. Meitene augot attīsta raksturu un labus paradumus, kas vēlāk noder veiksmīgai ģimenes dzīvei. Kāzās ar ieviņu salīdzina līgavu, kas atrodas telpas un visu uzmanības centrā.</p>

11. uzdevums

Sameklē katram mūža godam atbilstošu 1 tautasdziesmu:

kādā no latvju dainu izdevumiem:

interneta resursos, piem., <http://www.dainuskapis.lv/katalogs/870/2!>

Norādi tautasdziesmas pantmēru!

Godi	Tautasdziesma	Pantmērs
Krustabas		
Vedības		
Bedības		

12. uzdevums

Uzraksti pārspriedumu (ap 250 vārdu)!

Ietver pārspriedumā:

- 1) informāciju par savu attieksmi pret folkloru;
- 2) savu viedokli par latviešu tradicionālajiem mūža godiem;
- 3) informāciju par mūsdienu cilvēka mūža tradīcijām un godiem;
- 4) secinājumu par to, kas gadsimtu gaitā mūža godos:
 - ir mainījies,
 - palicis nemainīgs!

Uzraksti pārspriedumam atbilstošu nosaukumu!

Pārsprieduma melnraksts	Pierādījums uzdevuma izpildei Atzīmē ar x vai iekrāso!